

Ett gotländskt bondbröllop

Gotländska traditioner

Christina Bengtsson

2009-12-11

Ett arbete om gotländska traditioner i kursen Gutamål

Frieriet

Kärleken var sällan högsta prioritet, utan namn och gårdens rikedom avgjorde valet av maka. Mannens farföräldrar och föräldrar väljer gårdspart. Hur äktenskapet den tedde sig var betydelselöst eftersom den var bundna till varandra. Sexuellt umgänge var inte tillåtet före prästvigningen skulle det inträffa var kvinnan ovärdig och blev behandlad därefter.

Trolovningen

Förrättades av någon aktad släkting till den blivande brudgummen. Gick till så att ungdomarna steg fram och räckte varandra handen trolovningsförrättaren lade sin hand på deras och sa "Jag har den äran och glädje att stadsfästa Ert förbund som må vara oupplösligt i evighet tillönskas Er den Allsmäktiges nåd och välsignelse" De närvarande gick fram till paret och sa "Guds nåd och välsignelse" Fästmannen överlämnade sina gåvor en ring med bådarnas namn ingraverade, psalmbok och evangeliebok inbundna i vita pergamentblad med grant målade hjärtan på båda pärmarna. I det ena hjärtat står "min vän är min" i det andra "Jag är hans". Dessa böcker skulle läsas under livets gång och läggas ner i kistan hos den avlidne. När mannen hade ekonomisk möjlighet skulle han köpa en vacker sjal och ett klänningstyg som skulle överlämnas i ett s.k. "Gåvoskrein". Trolovningen var laggill, medförde arvsrätt och kunde endast upplösas av domkapitlet i Visby.

Ungmansstången "brudstangi"

Kallades den trädstam man avverkade med endast toppen kvar, den pryddes av en slinga med löv. Denna var en central punkt under bröllopsdagarna. Ryttarna skulle rida runt den och kuskarna köra brudparet gå runt på bröllopskvällen och ungdomarna skulle ha den att dansa runt. Färden till kyrkan startade sen härifrån till brudparets nya hem.

Förberedelser inför bröllopet

Bruden hade till sin uppgift att sticka ett par röda strumpor till sin fästman i gåva. Den skjorta som han skulle bära måste någon annan än bruden sy, ty annars skulle hon i framtiden gråta lika många tårar som det var nålstygn. Någon vecka efter förlovningskalaset skulle bruden gå "kyrkgång" . Hon visade då upp sin fästmans gåvor i kyrkan. Bröllopet brukade hållas på hösten eftersom man då var färdig med skörden av sockerbetorna september oktober. Men innan bröllopet skulle brudens hemgift först bli klar. Hemgiften bestod av handdukar, lakan, och klänningstyg som lades ner i brudens "värningskista". En värningskista var den som lämnade hemmet (oftast bruden) lösöre som värderades och upptecknades för användning vid bouppteckning och arvsskifte.

"Kunämädru"

Kunämädru var oftast en aktad vinna i släkten, hon skulle bestå med "fladen" eller stekost. Hon skulle även uppvakta bruden och se till så att brudpigorna skötte sina uppgifter.

"Skaffarfolket"

Skaffarfolkets uppgift på bröllopet var att duka borden, ta emot och placera gästerna och bjuda på traktering. De hade oftast drängar och pigor till sin hjälp. Bordsplaceringen var mycket noga att den gick efter ålder, anseende och släktskap.

"Öltapparen"

Öltapparens uppgift var som det låter att se till att det alltid fanns öl att tillgå.

Ungmansdrängar/pigor

Det var alltid två pojkar och flickor som skulle uppvakta brudparet. Den högste ungmansdrängen skulle rida runt i gårdarna och bjuda till bröllop. Han gick in i huset utan att hälsa och läste upp den högravade bjudningsläxan som slutligen bjöd familjen till bröllop.

Brudpigornas uppgift var att städa och pryda rummen, bädda brudsängen, göra brudhimmeln, hålla reda på brudens kläder och smycken sen att biträda skaffarfolket.

"Kokarmor"

Kokarmor skulle vara på plats minst en vecka i förväg och ordnade med allt inför bröllopsmåltiden. Det var kokarmors ansvar att se till att maten blev "mun-samma" d v s aptitlig.

"Kärlvaskerskan"

Kärlvaskerskans uppgift var att se till det fanns porslin, silver och glas så det räckte till alla gästerna.

Spelmän

Spelmännen bestod av två fiolspelare och kanske en klarinettist. De skulle rida i täten vid färden till och från kyrkan och stod för musiken under bröllopfesten förstås.

Värdfolket

Värdfolket räknades inte bland officianterna. Far tog hand om gästernas hästar och var inte ens festklädd. Vårdinnan som var mor i huset skulle hjälpa kokarmor och upplysa om var allt fanns i huset.

Bröllopet

Brudparets väg till kyrkan kantades av granruskor, unga björkar och färgade pappersremсор, kimbningen (slag med stenar mot tornklockan) hördes från kyrkorna det var mycket högtidligt. När så paret blivit vigda möttes de utanför av människor från socknen som ville hylla brudparet. Bruden delade ut kringlor på kyrkbacken och sedan for hela följet till bröllopgården för mat och fest.

Bröllopsmåltiden

Prästen började middagen med att be bordsbön och bruttebonden räknade upp alla supar som skulle intagas; appetitssup, en välkomstsup med gorån, en sup till fisken, sup till skinkan, sup till steken och en sup till saffranspannkakan. Tal hölls enligt gammal fastslagen rangordning. Först var det sup och gorån. Middagen började med steken som blev inburen av skaffarefolket. Den serverades till musik av spelmännens s.k. "staik-striken". När en gäst skulle ta för sig hände det att fatet drogs tillbaka igen så skulle det vara. Steken kunde vara pepparrotskött, och kokt korv, nötstek med veteskivor dock ingen potatis det ansågs inte vara fint nog

Middagen fortsatte med kokt fisk oftast gädda med rågrödkivor sedan risgrynspudding och senapspiggar. Därefter fick man sagogrynssoppa med sviskon och russin med saffransskiva och till sist saffranspannkaka med salmbärssylt och grädde. Senare var det förstås kaffebord med allehanda kaffebröd och den stora fina kakan Kunmendran hade med sig som gåva skars nu upp och avnjöts av bröllopgästerna.

Under måltiden skålades det, folk höll tal för brudparet, man sjöng och skojade. Prästen kunde ta upp kollekt och man samlade in pengar till kokerskan, kärlvaskerskan och spelmännen för deras insatser. Efter måltiden lästes bordsbön och alla tog i hand. På södra Gotland tog skaffaren upp gåvor till brudparet som ställdes på ett bord för beskådning. Efter kaffet var det dans som man följde efter noggrant mönster. Vid midnatt bytte bruden om till ungmorsdräkt och därefter byttes orden brud och brudgum ut till ungmor och ungfår.

Källor

Gotländska mattraditioner

Ingeborg Lingegård

Sägner, seder och bruk på södra Gotland

Söderberg

Svenska kulturtraditioner

Bröllop vid Hallvide dvd